

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний вищий навчальний заклад
«Національний гірничий університет»

Методичні вказівки
до лабораторної роботи
№ 3.36

**ВИЗНАЧЕННЯ ОПОРУ МІЛІАМПЕРМЕТРА ТА ОПОРУ ДЖЕРЕЛА
СТРУМУ МЕТОДОМ ШУНТУВАННЯ**

м. Дніпропетровськ
2011

Матеріали методичного забезпечення дисципліни “Фізика” для студентів усіх спеціальностей. / Укладачі: А.В. Чернай, Л.І. Барташевська, А.С. Зайцев, В.М. Мандрікевич, – Д.: НГУ, 2007.– 43 с.

Укладачі:

Кандидати фіз.-мат. наук

Л.І. Барташевська;

А.С. Зайцев.

Старші викладачі

В.М. Мандрікевич;

Т.В. Морозова.

Д-р фіз.-мат. наук, професор

А.В. Чернай.

Усі укладачі приймали участь в розробці методичних вказівок до лабораторних робіт та удосконаленні їх макетів.

Затверджено методичною комісією з напряму підготовки 8.092204 №3 від 19.12.11 р. за поданням кафедри фізики (протокол № 4 від 6.12 2011 р.)

Відповідальний за випуск: завідувач кафедрою фізики, канд.фіз.-мат., наук, проф. І.П. Гаркуша.

Визначення опору міліамперметра та опору джерела струму методом шунтування

Прилади і приладдя: 1) міліамперметр; 2) джерело струму; 3) два магазини опорів; 4) ключ і кнопка; 5) з'єднувальні провідники.

Мета роботи: 1) вивчення законів постійного струму, 2) визначення опору гальванометра і джерела струму методом шунтування.

Опис приладу і теоретичні відомості

Для визначення опору міліамперметра і внутрішнього опору джерела струму застосовується метод шунтування.

I. Опір міліамперметра вимірюється за схемою, що на рис.1.

Джерело струму $\mathcal{E}$, ключ K_L , міліамперметр mA (опір R_2 , якого потрібно визначити) і магазин опорів M з'єднують послідовно. При замиканні кнопки K_H через опір R_1 магазину M протікає струм I_1 . Після приєднання паралельно міліамперметру шунта опором $R_{ш}$ струм через гальванометр зменшиться. Тепер можна підібрати в магазині M такий опір R_2 , при якому міліамперметр покаже попередній струм I_1 . Зневажаючи внутрішнім опором гальванічного елемента, у

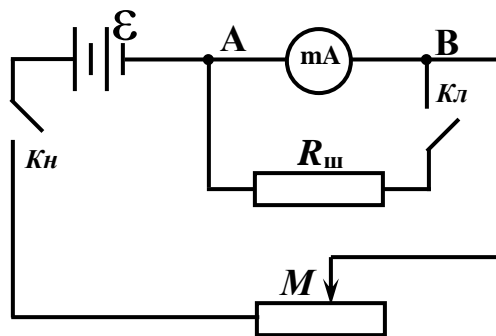

Рис. 1

першому випадку (без шунта) одержимо за законом Ома для замкнутого ланцюга запишемо

$$\varepsilon = I_1(R_1 + R_2). \quad (1)$$

Для другого випадку (із шунтом), застосовуючи перше і друге правила Кирхгофа, одержимо:

для вузла А

$$I_2 = I_1 + I_{ш}; \quad (2)$$

для контуру $\varepsilon ABR\varepsilon$

$$\varepsilon = I_1 R_2 + I_2 R_2; \quad (3)$$

для контуру $ABR_{ш}A$

$$0 = I_1 R_2 - I_{ш} R_{ш}. \quad (4)$$

Розв'язуючи ці чотири рівняння, отримаємо

$$R_2 = \frac{R_1 - R_2}{R_2} R_{ш}. \quad (5)$$

Вимірювання

1. Зібрати електричне коло за схемою рис. 1.
  2. Після перевірки кола викладачем увімкнути опір магазину 15000 – 10000 Ом і, замкнувши кнопку K_n , зазначити на шкалі положення стрілки гальванометра.
  3. За вказівкою викладача увімкнути шунт $R_{ш}$ і, замикаючи кнопку K_n , підібрати в магазині такий опір R_2 , щоб спостерігалось попереднє відхилення стрілки гальванометра.
  4. Дослід повторити при різних значеннях R_1 і $R_{ш}$.
  5. Результати вимірів і обчислень записати в табл. 1.
- Остаточний результат записати у вигляді

$$R_{2_{icm}} = \left(\langle R_2 \rangle \pm \Delta R_2 \right) \text{ Ом при } \alpha = \dots$$

II. Щоб визначити внутрішній опір гальванічного елемента r , необхідно зібрати коло за схемою рис. 2.

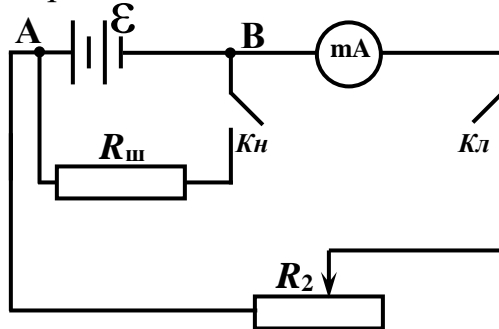

Рис. 2

Якщо замкнути ключ $K_{л}$, то по колу протікає струм I_1 , і за законом Ома для замкненого кола

$$\varepsilon = I_1 (R_1 + R_2 + r). \quad (6)$$

Не розмикаючи ключа $K_{л}$, замкнути кнопку K_n , підібрати в магазині такий опір R_3 , щоб через гальванометр протікав струм I_1 . На базі правил Кирхгофа запишемо:

для вузла А

$$I_1 = I_2 + I_{ш}; \quad (7)$$

для контуру $AR_{ш}BRA$:

$$0 = I_{ш} R_{ш} + I_1 (R_2 + R_3); \quad (8)$$

для контуру $A\varepsilon B R_{ш} A$

$$\varepsilon = I_2 r - I_{ш} R_{ш}. \quad (9)$$

Розв'язуючи системи (6) – (9), одержимо

$$r = \frac{R_1 - R_3}{\langle R_2 \rangle + R_3} R_{ш}. \quad (10)$$

Вимірювання провести у такій послідовності, як і в пунктах 2, 3, 4, причому R_1 приймають 15000 – 10000 Ом, $R_{ш}$ – береться за вказівкою викладача.

Результати вимірів занести в табл. 2.

Остаточний результат записати у вигляді

$$r_{уст} = (\langle r \rangle \pm \Delta r) \text{ Ом при } \alpha = \dots$$

Таблиця 1

№ Ви- міру	R_1 , Ом	n , поділ.	$R_{ш}$, Ом	R_2 , Ом	R_{2i} , Ом	$\langle R_2 \rangle$, Ом	ΔR_{2i} , Ом	ΔR_{2i}^2 , (Ом) ²	$S\langle R_2 \rangle$, Ом	α	$t_{\alpha, n}$	ΔR , Ом	E , %
1													
2													
3													

Таблиця 2

№ ви- міру	R_1 , Ом	n , поділ	$R_{ш}$ Ом	R_3 , Ом	$\langle R_2 \rangle$ Ом	r_i , Ом	$\langle r \rangle$, Ом	Δr_i , Ом	Δr_i^2 , (Ом) ²	$S\langle r \rangle$ Ом	α	$t_{\alpha, n}$	Δr , Ом	E , %
1														
2														
3														

Контрольні питання

1. Як і який опір потрібно підключити до міліамперметра, розрахованого на струм 300 mA , щоб можна було вимірювати з його допомогою струм 3 A ?

2. Як і який опір потрібно підключити до міліамперметра, щоб вимірювати напругу в n раз більшу, ніж та, на яку він розрахований?

3. Сформулюйте 1- і 2-ге правило Кирхгофа.

4. Сформулюйте закон Ома для замкненого кола.

Література

1. Кучерук І.М., Горбачук І.Т., Луцик П.П. Загальний курс фізики. – К.:Техніка, 2001. – Т.2, розд.2.

2. Савельев І.В. Курс общей фізики.– М.: Наука, 1997.- Т.2, 4.1, гл.5.